Introducció

«La necessitat de sobreviure
em va encendre un foc a dins.»
Rupi Kaur[1]

Ha arribat el moment de despullar-me. Despullar-me davant teu. Sento una barreja d'afany i pors, però tinc ganes de cridar i d'explicar tot el que porto a dins. Em dic Marta, utilitzo el pronom «ella» per definir-me i tinc 24 anys.

La meva relació amb el meu cos i, en concret, amb els meus pèls corporals ha sigut nefasta fins fa ben poc. La meva vivència amb els pèls estava tacada d'inputs socials que rebia tant del nivell més macro com del nivell més micro, directament del meu nucli més proper. Des d'estar a la terrassa de casa jugant amb la meva germana, jo devia tenir uns nou anys, i que ella, innocentment, em cantés aquesta cançó popular: «Som els bombers que venim d'apagar el foc amb la camisa bruta i el bigoti tort», tot afegint entre riures: «la Marta té bigoti». Com rebre comentaris de la meva mare molt més directes mirant un espectacle teatral: «T'he vist un pèl llarg aquí, no et moguis que te l'intento treure.»[2] Tot el que rebia provocava que a la Marta petita li saltessin alarmes. La Marta petita, i no tan petita, es pensava que alguna cosa passava amb el seu cos, amb el seu cos que era més pelut del que «tocava». He viscut

1 Kaur, R. (2021), *Tot el que em cal ja ho duc a dins*, Editorial Empúries, Barcelona. (pàg. 27)

2 Informació extreta de l'autoetnografia.

en una gàbia durant uns catorze anys. Cada barra d'aquesta gàbia tenia un nom: vergonya, incomoditat, rebuig, fàstic, por, trastorn hormonal, pànic, secret, clandestinitat, tensió, nervis, plor, dolor i control, entre altres. Aquesta gàbia m'ha dut a fer barbaritats amb el meu cos, a maltractar-lo i performar-lo fins a portar-me al límit. Fa just un any vaig començar a guanyar seguretat. Vaig decidir que estimar-me era molt més important que romandre en aquella gàbia tan asfixiant. Estic aprenent a alliberar-me de cada barra que la componia. Fa just un any que he començat amb aquesta gran aventura de permetre'm ser.

Vaig començar a escriure la meva autoetnografia el maig del 2021 i l'he acabat l'octubre del 2021. Per tant, he estat sis mesos immersa a recordar, plasmar, entendre'm, permetre'm i buidar. He volgut escriure-la perquè per a mi és primordial que hi hagi una relació directa entre la temàtica investigada i la persona que investiga. Per aquest motiu he decidit enllaçar l'experiència corporal pròpia amb la investigació del treball de fi de màster. Seguint en la mateixa línia, considero que la mirada autoreflexiva és una forma més, vàlida i real, de teoritzar, reflexionar i aportar, però també de legitimar a la vegada les nostres pròpies vides.[3] El que he pretès amb aquest exercici és «utilizar la propia experiencia como una forma de llegar a la dimensión cultural (…) y política de los fenómenos estudiados, yendo y viniendo de lo local a lo global, de lo individual a lo colectivo, de lo ideológico a lo vivencial».[4]

En l'autoetnografia, hi he recollit en primera persona les experiències, vivències, sentiments i sensacions, passades i presents, en relació amb la meva barba i amb el pèl facial i corporal. Al llarg de la gestació d'aquesta, he anat variant la forma del redactat, però el que he mantingut sempre és el fet de posar la data de cada aspecte que escrivia per poder tenir una referència i, posteriorment, ordenar els fets cronològicament per entendre millor tot el meu procés. Per aquest motiu, l'autoetnografia s'estructura en quatre parts principals:

la marta petita

En aquest capítol s'han plasmat les experiències que vaig viure entre els vuit i els deu-quinze anys i que han condicionat la relació que tinc amb

3 Esteban. M. L. (2013), *Antropología del cuerpo. Género, itinerarios corporales, identidad y cambio*, Edicions Bellaterra, Barcelona.

4 Ibídem, pàg. 56.

els meus pèls corporals. Es creu necessari fer referència a fets passats perquè «la construcció del jo present apareix sempre connectada amb alguna cosa prèvia –un model, un pol d'identificació, un altre jo anterior».[5]

«sin pelos estas más guapa»

Aquest capítol s'emmarca en el període dels deu als vint-i-dos anys. Tot comença amb la meva obsessió pels pèls corporals i quan m'adono que tinc pèls on no n'hauria de tenir: a la barbeta i al coll. A partir d'aquest moment es posa en marxa un seguit de sistemes d'autoprotecció com són fer el ritual de depilació diàriament, el secret, no poder-me mirar al mirall, no deixar que la gent em toqui la cara; en definitiva, la Marta deixa de ser la Marta per passar a ser algú que en el seu dia a dia ha de tenir en tot moment els pèls facials sota control, és a dir, no n'ha de tenir ni en pot tenir cap.

«ja se't comença a veure»[6]

Em decideixo deixar créixer la barba cap a finals d'abril del 2021. Però aquest capítol comença l'agost del 2020, quan l'Alícia (la meva parella) em diu: «Et puc preguntar una cosa? No voldria posar-me on no em demanen, però hi ha una cosa que no entenc: quan m'acosto a tu i et vull acariciar les galtes i/o la barbeta, em rebutges.»[7] A partir d'aquell dia fins ara he viscut i estic vivint l'etapa personal més dura, per tot el que comporta el procés de deixar-se créixer la barba com a dona cis, però, a la vegada, la més enriquidora de la meva vida. En aquest capítol es plasma tot això, un garbuix d'emocions i vivències.

5 Catelli, N. (2006), *En la era de la intimidad. Seguido de: El espacio autobiográfico*, Beatriz Viterbo Editora, Argentina, pàg. 220. Citat per Imaz, E. (2015), «Elaborando la propia memoria: la maternidad como hito en la narración de la trayectoria biográfica», *Revista Alteridades*, 25(49), pàg. 53-65.

6 Informació extreta de l'autoetnografia.

7 Informació extreta de l'autoetnografia.

i ara què?

L'últim capítol el dedico a tots els interrogants que m'han sorgit al llarg del procés sobre el meu futur i també hi plasmo tot el que m'ha aportat i m'està aportant ser dona barbuda.

A part de ser teràpia i ajudar-me a entendre la meva experiència corporal, he d'afegir que haver pogut fer aquest exercici m'ha permès observar-me per poder partir de mi per entendre i empatitzar més amb les persones a qui he entrevistat, que s'aniran presentant al llarg del llibre.

Així doncs, aquest llibre que tens entre mans parteix d'una reflexió en relació amb els nostres cossos. El nostre cos no normatiu i qüestionat. En concret, aquest parteix de nosaltres, de les barbudes, per fer visible l'invisible, per reivindicar com a possibles i reals les experiències i vivències de les dones i altres identitats dissidents barbudes. Es parteix d'una aproximació conceptual a l'atropologia del cos, del gènere i de la monstruositat, i d'un marc metodològic en què es plasmen veus barbudes que estan en constant diàleg amb cinc qüestions i inquietuds: l'estigma, les pràctiques corporals, la socialització, la medicalització i l'empoderament. El que es pretén amb aquest llibre és jugar amb les fronteres del fet normatiu i el fet transgressor per:

> Indagar en la possibilitat de fractura, de trencament d'allò normatiu i en la potencialitat que noves descripcions, noves aproximacions i articulacions discursives puguin flexibilitzar les normes que es generen sobre els subjectes perquè es tendeixi a ampliar i diluir, a fer difuses les fronteres entre les identitats que es consideren "normals" i que, per tant, són les que es troben insertes en el que es pot comprendre com allò *vivible*, i aquelles altres relegades als marges que construeixen una oportunitat. En definitiva, per revisar l'aspecte restrictiu de les normes que permeten les nostres vides.[8]

Aquest llibre sorgeix com a acte polític, de denúncia i reivindicació, d'una necessitat de cridar al món qui soc i com soc. D'una necessitat de ser i deixar-me ser (per fi) peluda i barbuda.

8 Galé, M. (2013), *Cuerpos singulares: una lectura desde el pensamiento de Judith Butler*, Tesi doctoral, Universitat de Saragossa, pàg. 16.

A part d'una dimensió individual, aquest llibre no tindria sentit sense l'empoderament col·lectiu. Aquest marc permet ser un punt de trobada per a les barbudes, generar consciència sobre l'estigma i opressió que vivim i possibilitar el sorgiment de la resistència per desconstruir l'estigma.

A través d'aquest llibre es pretén reconèixer la importància de l'antropologia del gènere, com també de les teories feministes del cos tot remarcant el paper d'una «antropologia del cos viscut, experimentat, agent»[9], i apostant a «parlar "des del" cos i no sobre el cos».[10] Per aquest motiu, en aquest llibre s'ha volgut donar espai i visibilitat a experiències de persones que estem immerses en accions col·lectives que impliquen reivindicar, des de la pròpia corporalitat, la diversitat de cossos possibles.

Qui som les barbudes?

Sincerament, no sé per quin motiu ni com ni quan vaig decidir fer el treball de fi de màster sobre les dones barbudes. Crec que ho necessitava i em vaig permetre escoltar-me i respectar-me sense ser gaire o gens conscient de tot el que m'esperava. El fet és que, el novembre del 2020, em començo a replantejar en secret com és que tinc molts pèls a la barba, al coll, al bigoti i uns poquets d'escampats per les galtes. Em començo a qüestionar com soc i, consegüentment, la meva expressió de gènere i identitat. Arran d'això em sorgeix la necessitat de començar a documentar-me sobre la figura de la dona barbuda, el subjecte d'estudi del meu preprojecte.

A finals del 2020, amb moltes ganes de treure tot el que portava en secret, conèixer, expandir-me i entendre'm, em poso en contacte amb SomBarbàrie, un col·lectiu de dones i altres identitats dissidents amb barba. Aquest col·lectiu va sorgir a inicis del 2020 amb l'objectiu de generar un espai de trobada de dones amb barba per parlar de vivències i inquietuds, però a causa de la Covid-19, en el moment que em vaig posar en contacte amb elles, estaven en *standby*. Tot i això, ens trobem

9 Esteban, M. (2013), *Antropología del cuerpo. Género, itinerarios corporales, identidad y cambio*, Edicions Bellaterra, Barcelona, pàg. 43.

10 Ibídem

i ens coneixem amb la Cristina i la Mar, les que van engegar aquest projecte, el març del 2021. Es torna a reactivar el col·lectiu.

Així doncs, l'estiu del 2021, decidida a fer el treball de fi de màster sobre les dones barbudes, ens comencem a reunir freqüentment amb SomBarbàrie, per generar diferents espais de trobada, debat i qüestionament sobre nosaltres, sobre les dones barbudes. En una d'aquestes trobades posem en dubte la manera com ens definim: col·lectiu de dones barbudes. Sincerament, per a mi, en aquell moment, era molt lògic utilitzar el terme de dones barbudes; no em pretenc justificar, però per a mi era una lluita molt meva, de persona que s'identifica com a dona cis, que té barba i que té la necessitat de fer conèixer aquesta realitat al món. En aquell moment tenia molt poc coneixement sobre altres realitats i, per tant, vaig seguir enfocant el treball de fi de màster tenint en compte únicament les vivències i experiències de les dones barbudes. Ho utilitzava com a concepte paraigua que englobava totes les persones que s'identificaven amb la problemàtica de tenir barba en una societat binària que no contempla la diversitat de cossos i que rebutja les expressions de gènere que trenquen amb l'establert, tot i que feia un ús ètic d'aquest concepte que no necessàriament havia de coincidir amb les persones investigades.

A mesura que he anat avançant amb el llibre i ens hem anat trobant amb SomBarbàrie, he pogut coincidir amb persones no-binàries que m'han permès ser més conscient que la categoria de dones barbudes és limitant i excloent, ja que aquesta rau sota el paraigua del binarisme. Per aquest motiu, tot i que el llibre ja estava avançat, he decidit incloure-hi també les vivències d'altres identitats dissidents barbudes i adaptar el llenguatge emprat.

La barba, socialment, culturalment i tradicionalment, està associada a la masculinitat, a la virilitat. Així doncs, on quedem aquelles persones que no ens definim ni volem ser llegides socialment com a homes i tenim barba? És necessari

> generar paraigües més amplis que permetin dialogar en plural de moltes realitats que travessen dissidències sexogenèriques (Iris, 28 anys).[11]

11 L'Iris és una de les persones entrevistades en el present llibre. Hi apareix citada amb el nom real per voluntat pròpia. Utilitza el pronom neutre per definir-se, té 28 anys i és d'Osona. Ha estudiat Educació Social i ha fet un màster en Feminismes i Gènere. Actualment treballa en una casa d'acollida per a persones que han viscut violència masclista.

Estructura i continguts del llibre

Entre molts altres interrogants, en aquest llibre ens vull preguntar quina relació hi ha entre la cultura, el gènere i el cos. Per poder reflexionar envers aquesta qüestió, parteixo de la necessitat principal de conèixer, descriure i analitzar les experiències de les dones i altres identitats dissidents barbudes.

Els continguts del llibre estan estructurats en sis capítols. Començaré el primer capítol del llibre, titulat «Cos, gènere i monstres: aproximació conceptual», amb la següent pregunta: «Com s'ha construït i es conceptualitza culturalment la imatge de dona barbuda?» La meva intenció és realitzar una aproximació conceptual a la figura de la dona barbuda tenint en compte tres categories descriptives i analítiques: el cos, el gènere i la monstruositat. El fet de realitzar aquest recorregut permet abordar finalment la figura de la dona barbuda.

En els capítols posteriors, entre el segon i el setè: «A la mujer barbuda de lejos se la saluda», «Barba i pràctiques corporals», «Socialització barbuda», «La barba com a resistència al poder biomèdic» i «"Àvia, jo soc una dona barbuda": apoderament de l'estigma», hi presento una acurada descripció, anàlisi i interpretació de les diverses vivències de persones que s'identifiquen com a dones o altres identitats dissidents barbudes.

Per acabar, tanco aquest llibre recollint i reflexionant sobre els principals interrogants que han anat apareixent al llarg d'aquest, en què destaco tres factors que marquen els itineraris barbuts, condicionen les pràctiques i decisions descrites i permeten repensar els termes d'opressió, dominació i discriminació: l'edat, la cultura i la racialització.

Abans de continuar el viatge entre les pàgines d'aquest llibre, m'agradaria que les lectores rebéssiu les idees presentades a continuació com una proposta per al debat. Per començar a encendre l'espurna, abans d'endinsar-nos en els següents capítols, se'm generen moltes preguntes: quins discursos emergeixen dels propis cossos barbuts pel que fa a l'apropiació d'un element estètic associat a la masculinitat? Com influeix l'estigma en la pròpia autoidentificació? Com llegeixen les dones i altres identitats dissidents barbudes la seva condició estètica? Quines paraules fan servir? Com es presenten davant dels altres? Són, les dones i altres identitats dissidents, un col·lectiu? Què vol dir col·lectiu? Què significa prendre'n part? Tinc barba, estic malalta? Tinc un trastorn

hormonal? Per què estic fent aquest procés? Per a qui ho faig? Si m'estic deixant créixer la barba també m'haig de deixar créixer el bigoti? El fet que posi la barba tan al centre provoca que la mostri com una raresa meravellosa?[12] Per què em rebaixo la barba? Com és la meva mirada mentre m'afaito el rostre? Com me'l toco? Quins instruments utilitzo i on els guardo? Aprofito el moment d'afaitar-me per repassar algun altre element corporal com poden ser les celles, les cames o les aixelles? En quin grau m'identifico jo com a dona barbuda? Realment vull que sigui una afecció corporal la que defineixi la meva identitat? El que assenyala qui soc com a individu és la meva barba? Em beneficia o em perjudica aquesta etiqueta? D'on surt la necessitat de tocar-me la barba? El fet que deixi tocar la meva barba ajuda a naturalitzar-ho? Realment m'agrado amb barba? Hi ha marxa enrere? Si ara em depilés, fracassaria? Per què he extrapolat la no-depilació a tot el cos? Seré així per tota la vida? Si tinc descendència, també ho haurà de patir? M'acceptaran a la feina?

Plantegem-nos preguntes més que no pas fer afirmacions rotundes. Compartim-nos els dubtes, les pors.

12 A l'autoetnografia s'utilitza «raresa meravellosa» per definir allò estrany/desconegut que fascina tocar i conèixer.